PalVenn 25 år

av Magne Høyberget og Bjørn Funke
Alle foto: M. L. K. Funke, B. Funke, H. A. Nakrem og M. Høyberget

Venneforeningen til paleontologiseksjonen ved Naturhistorisk museum, Oslo, fylte 25 år i september 2019. Den kan se tilbake på meget produktive og interessante år, både for museet og for medlemmene.

En ansamling ammonitter fra Marokko.
Halvmeteren stor og tettpakket med mindre ammonitter på baksiden.

En septemberdag i 1994 samlet det seg ei gruppe fossilinteresserte for å konstituere en forening. Fem av deltagerne var tilknyttet museet, de ti andre var entusiaster som stadig var i kontakt med museet om egne funn og tråkket ned dørstokkene ved utstillingene. Bjørn Funke stod for innkallingen, etter sterkt initiativ av Jan Ove Ebbestad og andre ansatte ved museet, og ledet møtet i museets fjerde etasje.

Foreningsvirksomhet

Formålet med denne nye foreningen var skissert i innbydelsen. Den skulle blant annet fremme det faglige miljøet med økte kunnskaper for amatørpaleontologer, bidra i museale prosjekter og aktiviteter, samt tilføre museet nye fossilprøver og bidra med økonomiske midler for nyanskaffelser til museets samlinger. Det ble kort tid etter konstitueringsmøtet utarbeidet retningslinjer for videre drift, med klare statutter for foreningen.

Veien ble til mens vi gikk. Og veien ble ikke så kronglete og vanskelig heller. Det ble raskt funnet en form på aktivitetene og metodene for å fremme formålet som var skissert på det aller første møtet. Dette har etter 25 år resultert i en lang rekke *fantastiske* nyanskaffelser og en stor mengde *nødvendige* nyanskaffelser, alle med tanke på museets utstillinger og systematiske

En drektig fiskeøgle fra Holzmaden, juratiden. 5-6 fostre med ryggrader tynne som sugerør er synlige inne i bringekassa. Innkjøpet er et samarbeid mellom UiO og Palvenn.

samlinger. Det er kun paleontologene ved Naturhistorisk museum (NHM) som plukker ut egnede objekter etter museets ønsker, avhengig av foreningens økonomi.

I tillegg til innkjøp til utstillingssamlingene, er utallige prøver donert av medlemmer til de systematiske samlingene. Spesielt kan det trekkes frem en av de største, komplette trilobittene som noen gang er funnet i Norge, donert av PalVenn-medlem Annar Engell. Flere hundre av fossilprøvene er publiserte i en lang rekke internasjonalt anerkjente vitenskapelige tidsskrifter, fra NJG til Nature.

Det ble tidlig klart at PalVenn måtte finansiere innkjøp gjennom salg av fossiler. Og fossilene skal alltid være ekte varer. Etter hvert er et bredt vareutvalg utprøvd, både norske og utenlandske. Takket være god tilgang på bra salgsmateriale gitt av foreningsmedlemmene, er foreningsinntektene også gode. *Frivillig* medlemskontingent gjennom alle årene er selvfølgelig også gode bidrag.

Medlemstallet har vokst fra de første 15 i 1994, til 130 adressemedlemmer i 2019 og det er alltid rundt 20-25 medlemmer på møtene. Det er vanlig med to medlemsmøter i året. Programmet består som oftest av et foredrag eller tre av både fagpersoner og amatører, en fin øvingsarena for formidling for master- og doktorgradsstudenter. Møtene har en obligatorisk dugnadstime med fossilprat, framsyning av museets siste anskaffelser og omvisning på laben der May-Liss Knudsen Funke forteller om de siste prepareringer som er gjennomført. På samtlige medlemsmøter er flere av NHMs fagfolk og studenter til stede. De er jo selvfølgelig også medlemmer av PalVenn. Det arrangeres en til to turer i året, avhengig av hvor mange arrangementer det holdes i museets regi som det trengs hjelp til.

Styret besto av Bjørn Funke og Jan Ove Ebbestad det første året. I de siste 24 år har det vært Bjørn Funke og Magne Høyberget. Valgt ved akklamasjon ved hvert eneste valg. Foreningen har medlemmer både i Sverige, Danmark, Portugal og Australia.

Anskaffelser

Prøver fra fremragende fossil-

Preparering av en av Norges største trilobitter, gitt i gave av Annar Engell.

PalVennmøte med dugnadstime.

lokaliteter rundt i verden er kjøpt inn, der det er lagt vekt på å få tak i et representativt utvalg av fossilene. PalVenn fikk tidlig tilgang på fossiler fra Chengjiang, Kina. Et PalVenn-medlem på reportasjetur i 2001 ordnet en ringperm full av offentlige, kinesiske stempler på dokumenter og løyver til å føre fossilene ut av landet. Dermed havnet noen av de få eksemplarene som faktisk er *lovlig* ført ut fra Kina inn i NHM. Alt som tilbys av slikt salg i dag er smuglervarer, en geskjeft som PalVenn og NHM unngår å støtte!

Fossiler fra kritt-tiden, av tidlige blomster og insekter fra Brasil, samt eocene flaggermus, fugler, fisk, frosk, pattedyr og planter fra Messel er tilskudd til de museale samlingene. Fra juraavsetningene i Solnhofen har Palvenn skaffet et fint lite utvalg av objekter, blant annet en uhyre sjelden strålefinnefisk, kreps og en svømmende sjølilje. I tillegg har de bidratt med hjelp til anskaffelsen av ei stor skiferhelle der en dolkhale, med sine aller siste krypespor, er bevart. I løpet av de siste årene har PalVenn også finansiert en mengde komplette, norske trilobitter av de vanligste artene som er å finne i våre lagrekker. Disse eksemplarene er kjøpt inn fordi de er egnet til utstilling.

Nevnes må også en lang rekke utsøkte fiskefossiler fra krittperioden, Libanon, deriblant ei stor skate og en komplett hai, begge som sjeldent gode eksemplarer med bruskskjelettet bevart og med avtrykk etter hud og finner. Herfra er det også skaffet en annen sjelden bløtvevsoppbevaring av en åttearmet blekksprut med blekksekk. Som en kuriositet kan det nevnes at noe av blekksekken ble finmalt til fargepigment i akvarell. Det ble selvfølgelig en utpreget sepiafarge (sepia er navnet på fargestoffet som nålevende blekkspruter skiller ut). Illustratør og medlem Ester van Hulsen har malt en rekonstruksjon av blekkspruten av dens egen 95 millioner år gamle sepia, nå utstilt i NHM.

Ettersom interessen rundt marine reptiler vokste etter Øglegravernes mye omtalte eskapader og spektakulære funn, har PalVenn kjøpt inn en lang rekke praktfulle reptilfossiler til utstillingssamlingen. Skaller av både Plesiosaurer, en *Dyrasaure* og en diger *Mosasaurus* fra Marokko, et helt skjelett av en *Mesosaurus* fra Brasil og flere fremragende, amfibieskjeletter fra perm- og karbontiden, som er et museum verdig. Det nyeste og mest spektakulære innkjøpet til utstillingene, som PalVenn har bidratt til, er en drektig fiskeøgle fra en klassisk lokalitet i Holzmaden, Tyskland. Denne øgla har flere fostre synlige i bukhulen.

PalVenn har i årenes løp kjøpt inn nærmere 200 objekter for rundt to millioner kroner. Prisene på disse har ligget på alt fra tre- til sekssifrede beløp. Etter hvert er det også blitt en rekke anskaffelser av fossile arter som faktisk er *nye* for vitenskapen og er ennå ikke beskrevet.

Aktiviteter

Etter de første ti år med vellykket drift i PalVenn ble det lagt planer om en ytterst spesiell jubileumsaktivitet. Jørn H. Hurum og Hans Arne Nakrem hadde fått nyss om funn av øgleknokler i ei fjellside på Spitsbergen. Tilbudet om å delta på en enestående fossilekspedisjon til Svalbard

gikk dermed ut til medlemmene i 2004: Ei uke i telt på Deltaneset i Isfjorden, i tillegg til fossilinnsamlinger rundt Longyearbyen. Hvem hadde lagt ut på Isfjorden i dag, i en åtte fots gummibåt fylt opp med ryggsekker og toppet med tunge paleontologer, uten overlevelsesdrakt, ikke engang flytevest? Det dårlige utstyret vi hadde med oss viste med all tydelighet: Null erfaring med arktiske forhold! (Etter en snøstorm uti uka stod tre av ni telt igjen). Men med tonnevis av pågangsmot og ti nye skjelettfunn ble dette en kjempesuksess og starten på hele det nå verdenskjente og *høyst* erfarne øglegraverprosjektet, som har vokst til norgeshistoriens største paleontologiske enkeltprosjekt. Et til nå 15 år langt eventyr der PalVenn-medlemmer, studenter, museumsansatte og utenlandsk ekspertise har deltatt og samarbeidet med både innsamlinger og prepareringer. Den første, komplette øgleskallen fra jura på Svalbard ble funnet på denne jubileumsturen. PalVenn leide like gjerne inn en av verdens fremste preparanter på fossile virveldyr, Clive Coy, for opplæring og instruering i teknikker. Og skallen viste seg etter hvert å være både ny slekt og ny art.

En av de mange nyinnkjøpte norske trilobittene. Ptychopyge.

En kuriositet av et innkjøp. En stor ammonitt med bittmerker etter tannrekkene til et stort, marint reptil.
Jørn og Bjørn har akkurat pakket ut nyanskaffelsen.

Palvennia ble navnet på den nye slekta, til ære for museets venneforening (beskrevet i NJG sitt autoritative «Øglevolum» i 2012).

I 2015 kom museumskatalogen, med stive permer, der noen utvalgte høydepunkter fra samlingene ved NHM er presentert. Boka ble gitt ut med økonomisk støtte fra PalVenn og resultatet ble en flott coffee-table-bok med utsøkte bilder av mineraler og fossiler – mange av fossilene er skaffet av PalVenn (ei bok som selvfølgelig alle steininteresserte må skaffe seg).

Et par ganger i året avholdes det Dinodag i NHM, som ofte har så stort publikumsbesøk at det er kødannelse 50 meter ut av dørene og med fullstappede utstillingslokaler som resultat, med nødvendig gjennomføringshjelp av foreningen. De siste årene har vi også bidratt med arbeidskraft på museets stand under det ikke-kommersielle arrangementet Verdens Kuleste Dag på Akershus Festning. Dette har resultert i økonomiske bidrag fra arrangøren til innkjøp av unike Messelfossiler og andre utstillingsobjekter, eksempelvis modeller i utstillingen «Livets Tre» i Colletts hus på Tøyen (Zoologisk museum). Bok-loppemarkeder er avholdt under museumsdagene i Botanisk Hage, og selvfølgelig deltagelse på Geologiens Dag gjennom en årrekke, for å nevne noe. Mange medlemmer har bidratt med til sammen

tusenvis av timer med frivillig arbeid ved laboratoriene, enten med håndkolorering av samtlige Ida-modeller, som nå finnes i museer verden over, ved prepareringer, sorteringer og databaseregistreringer av fossilfunn.
PalVenn har jevnlig stilt med salgsbord på Eidsfossmessa og Fossildagene i Slemmestad, mest for å nå ut til interesserte og nysgjerrige.
Opp gjennom årene er det arrangert mange fossilturer rundt i Oslofeltet, med tanke på innsamling til egne samlinger og til PalVenns salgsmaterialebeholdning. Turer av lengre varighet, over flere dager, er gjennomført til Gardnoskrateret, til Sverige med Evolutionsmuseet i Uppsala, Gotland, Skövde, Kinnekulle og Siljanringen i Dalarna ved flere anledninger, til Danmarks moler i Limfjorden og Faxe Kalkbrudd og ikke minst rundreiser både i Estland og i Marokko.
Medlemmene i PalVenn får med jevne mellomrom innbydelser til faglige seminarer og foredrag, disputaser og åpninger av utstillinger ved Naturhistorisk museum.
Foreningen drifter aktiv hjemmeside for medlemmer og andre besøkende: http://www.palvenn.no .
Enn så lenge kan flere av PalVenns innkjøpte prakteksemplarer beskues på utstillingen «Stein og Bein» på NHM, mens vi alle gleder oss til å oppleve det splitter nye museet som snart skal åpne dørene. Der vil mange av skattene bli å se på utstilling i nye, moderne montre. Mange av objektene vil være merket med PalVenn, som et synlig bevis på godt samarbeid og iherdig innsats mellom museumsansatte og amatører.

Dugnadsarbeid ved NHM. T-rex monteres i midlertidige utstillingslokaler.

10-årsjubileumsturen i 2004 til Svalbard. Den første hodeskallen fra ei fiskeøgle fra juratiden på Svalbard, Palvennia høybergeti, er «proft» pakket inn i pakketeip! NRK dekket hele ekspedisjonen.

Forfattere
Magne Høyberget
Rennesveien 14,
4513 Mandal
a-rostr@online.no

Bjørn Funke
Gjelleråsveien 10,
1481 Hagan
bjorn@funke.no